

як владою з'їзду, так і ВЦВК. ВЦВК був відповідальним перед Всеукраїнським з'їздом Рад і обирався останнім по призначенню з'їзду. Рада Народних Комісарів відповідала і перед Всеукраїнським з'їздом Ради і перед ВЦВКР. Повноваження РНК закріплені у розділі II, п. 15. Компетенція РНК полягала в тому, що вона мала право брати на свій розгляд питання і справи, що стосувалися законодавства та загального керування країною і вирішувати їх при наявності загального або спеціального уповноваження ВЦВКР.

Конституція 1919 року визначила також структуру, компетенцію та порядок утворення місцевих органів влади. Такими на місцях були міські та сільські Ради робітничих, селянських та червоноармійських депутатів і обрані ними виконкоми, а також губернські, повітові та волосні з'їзди Рад та їх виконкоми (пункт 18 Розділу II).

В Розділі III Конституція УСРР закріпила перелік прав і обов'язків працюючого народу України. Зазначені права і свободи громадян в Конституції УСРР були вичерпними. Великим недоліком Конституції 1919 року було те, що вона не закріпила такий принцип, як недоторканність особи, що в подальшому призвело до проведення кримінальних репресій, невизначеності санкцій кримінально-правових норм. Отже, як свідчить аналіз Конституції УСРР 1919 року щодо забезпечення народу України правами та свободами, то вона дуже далека від сучасної моделі, в основу якої покладений принцип - "дозволено все, що не заборонено законом". Також у цьому розділі були закріплені положення про герб і прапор (п. 34-35).

Аналіз норм Конституції, державного ладу і правової системи свідчить, що внаслідок встановлення радянської влади на Україні у 1919 році, тут утвердилась військово-пролетарська диктатура. Але головне значення Конституції УСРР 1919 року проявилось в тому, що вона юридично оформила встановлення радянської державності та створила юридичне підґрунтя для подальшого державо- та законотворення в УСРР, особливо для кодифікації права у 1922-1927 рр.

Криворучко Олександр Володимирович
к.ю.н., доцент кафедри історії держави і права України і зарубіжних країн Національного університету „Юридична академія України імені Ярослава Мудрого“

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ КОНСТИТУЦІЇ УСРР 1929 р. (порівняльний аспект)

Внаслідок Жовтневої соціалістичної революції 1917 року, а також подальших подій Громадянської війни на території України утворилася, а надалі й перемогла українська соціалістична радянська держава, головні конституційні засади якої були закріплені у Конституції 1919 року.

Розвиток держави, зокрема її вступ до складу СРСР та прийняття до свого складу на засадах автономії Молдавської СРР, призвели до законодавчого закріплення нових реалій Конституцією УСРР 1929 року.

Розглянемо деякі її особливості та порівняємо ці положення з конституційними нормами провідних світових країн того часу й сучасності.

Так, стаття 2 Конституції УСРР зазначала, що УСРР на підставі договору про утворення СРСР „творить“ з іншими радянськими республіками на засадах цілковитої „доброхитності та рівноправності“ Союз радянських соціалістичних республік. А частина 1 статті 3 Конституції передбачала, що УСРР входить до складу СРСР як суверенна договірна держава і зберігає за собою право вільного виходу з Союзу. Раніше право кожної союзної республіки на вільний вихід зі складу СРСР передбачила ст. 26 Договору про утворення СРСР, укладеного у 1922 році. Аналогічне положення містила ст. 4 Конституції СРСР 1924 року.

Право союзних республік на вільний вихід зі складу СРСР зберігали і подальші конституції, зокрема й конституція СРСР 1977 та конституція УРСР 1978 років, що й стало надалі правовою підставою і надало можливості УРСР вільно вийти зі складу СРСР.

Звернемось до сучасних реалій провідних країн світу.

Як відомо процес підкорення та включення до складу англійської держави Ірландії та Шотландії тривав декілька століть, але навіть зараз в країні існують сильні тенденції до відокремлення, зокрема Шотландії. Конституційне ж законодавство Великої Британії взагалі не передбачає можливості відокремлення будь-якої частини. Таке становище можна пояснити унітарною формою державного устрою.

Проте Канада є федеративною державою, в її складі є франкомовна провінція Квебек, в якій існують сильні сепаратистські тенденції, які вже призвели до набуття провінцією значної автономії як у вирішенні внутрішніх, так і деяких зовнішніх питань. Однак питання про вихід Квебеку зі складу федерації навіть теоретично є достатньо проблематичним, в тому числі з правового боку.

З точки зору права на відокремлення, великий інтерес становлять США. Так, наприкінці 2012 року представники 20 штатів ініціювали на офіційному сайті Білого дому проект, який передбачає вихід зі складу США. Проте об'єктивні спостерігачі ставляться доволі скептично до такої можливості для переважної більшості штатів, бо, як відомо, конституція цієї демократичної країни взагалі не передбачає права виходу штатів зі складу федерації. Крім того, це питання на сайті уряду порушили не штати як суб'єкти федерації, а окремі їх представники.

Однак, в складі США є один дуже специфічний суб'єкт – штат Техас. Він став незалежною державою 14 травня 1836 року на підставі договору про незалежність, укладеного із Мексикою. (Щоправда, уряд Мексики не ратифікував цей договір.) Втім, наприкінці 1836 року була прийнята конституція, за якою Техас проголошувався республікою. Ця нова держава отримала міжнародне визнання.

28 лютого 1845 року Конгрес США прийняв резолюцію з пропозицією анексії (приєднання) Техасу до США, а 4 липня 1845 року законодавці Техасу схвалили її. 13 жовтня була прийнята нова Конституція Техасу, а 29 грудня 1845 року Техас офіційно став двадцять восьмим штатом США. Важливо, що він є єдиним, який до і на час вступу до федерації був незалежною державою. (Щоправда, свій суверенітет до вступу проголошували також Вермонт та Каліфорнія, але, на відміну від Техасу, вони не були визнані жодною країною

світу). Тому низка дослідників зазначає, що Техас – єдиний штат, який має право проводити всенародний референдум стосовно незалежності, бо увійшов до складу США вже набувши незалежності й міжнародного визнання.

Таким чином, можна вважати, що безперечних правових підстав для виходу будь-якого суб'єкту зі складу США не існує, хоча більш докладне вивчення юридичного оформлення анексії Техасу може внести суттєві корективи в це питання, але виключно для Техасу.

Конституція УСРР також проголошує права громадян на сповідання релігії або атеїзм (ст. 8), свободу преси (ст. 9), „волю зібрань“ (ст. 10) та „свободу спілок“ (ст. 11), але формулює їх суттєво інакше, аніж Конституція США.

Крім того, Конституція 1929 року містила права, яких не було в Конституції США, наприклад: право на культурний розвиток (стаття 13) та „завдання“ „забезпечити трудящим масам дійсний доступ до знання“, „дати їм повну, всебічну та безплатну освіту“ (стаття 12).

Наведене свідчить, що Конституція УСРР 1929 року закріплювала й гарантувала власну незалежність та суверенітет у складі Союзу РСР, а також, виходячи з прямо закріпленого принципу класового підходу, низку загальноновизнаних прав людини й громадянина для трудящих мас, іноді навіть ширшу ніж конституції деяких провідних демократичних держав.

Лизогуб Віталій Анатолійович
*доц. кафедри історії держави та права
України та зарубіжних країн Національний
університет «Юридична академія
України імені Ярослава Мудрого»*

КОНСТИТУЦІЙНЕ ЗАКОНОДАВСТВО РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ У 30-і роки

1. Затверджена XI Всеукраїнським з'їздом Рад 15 травня 1929 р. Конституція УСРР містила 82 статті і складалася з п'яти розділів: 1. Загальні засади. 2. Організація Радянської влади. 3. Про виборчі права. 4. Про бюджет УСРР. 5. Про герб, прапор і столицю УСРР. Принципове значення мали статті, де заявлялося про входження України до СРСР. Закріплення на конституційному рівні принципу верховенства загальносоюзних органів і загальносоюзного законодавства перетворювало на міф залишені за республікою суверенні права (територіальне верховенство, здійснення власного законодавства й управління, прийняття до громадянства УСРР тощо). Конституція визначала основні завдання диктатури пролетаріату, що полягали в остаточному подоланні буржуазії, знищенні експлуатації людини людиною та здійсненні комунізму, "коли не буде ні поділу на класи, ні державної влади". Проголошені певні права й свободи людини стосувалися лише трудящого люду. Так, особи, що застосовували найману працю, жили з нетрудового прибутку, відсотків з капіталу, прибутків з підприємств, надходжень з майна, приватні крамарі, служителі культу та ін. не мали жодних політичних прав.